

Az energiától a vidékre költözésig

Marosvásárhelyi filmesek Nagyváradon

Amikor március 5-én a nagyváradai Partiumi Keresztény Egyetemen levetítették Hajdu Zoltán és Katyi Antal *Van-e még energiád?* és *Akiket a csillagok vezetnek* című filmjeit, még nem tudhattuk, hogy alig két héttel később leáll és bezárkózik a világ a koronavírus-járvány miatt, s lesz időnk egyebek mellett azon is elgondolkodni: fenntartható-e eddigi életformánk.

Mindkét film látható a Fókusz Öko Központ honlapján (focuseco.ro), s az alkotók mindkét filmet elvitték a Gödöllői Természetfilm-fesztiválra. Az 1500 benevezett film közül választották be ezeket a hatvan levetített alkotás közé. Érdekes az időt rájuk szánni: a *Van-e még energiánk?* a címben feltett kérdésre keresi a választ: csodálatos természeti képeket láthattunk, szó esett a nap és a víz energiájáról, ökoszisztémáról, erdőgazdálkodásról, vízimalmot mutatnak működés közben. S feltűntek a nyüzsgő város képei, a betongátak, mikrovízerőmű csövekbe zárt patakvízzel, letartott erdők.

Hajdu Zoltán és Katyi Antal

„Alattad a föld, fölötted az ég, bened a létra” – több alkalommal is idézik Weöres Sándor sorait az *Akiket a csillagok vezetnek* című filmben. Ez ugyancsak a Klímaszövetség projektjeként öt, alternatív önfenntartásra törekedő életmódot mutat be. Négy olyan embert, családot – köztük Kolumbán Gábor volt politikust és Pál Zoltánt, a Babeş–Bolyai Tudományegyetem oktatóját – ismerhetünk meg a filmből, akik vidékre vonultak vissza, gyógynövényekkel, bivalytartással (a volt politikus), sajtókészítéssel vagy éppen valódi kézműves termékek népszerűsítésével foglalkoznak (az egyetemi oktató). Az ötödik példa azt mutatja be, hogyan oldotta meg egy kisebb falusi közösség a saját vízellátását szinte ingyen, mindössze a szükséges karbantartás költségeiért.

Valamennyien tanúk vagyunk

Mind az első, mind a második film után beszélgetés következett az alkotók és Szűcs László, a vetítést szervező Magyar Újságírók Romániai Egyesületének elnöke, valamint Székedi Levente, a Partiumi Keresztény Egyetem Humántudományi Tanszékének vezetője között. Az első film szakmai

tanácsadója egyébkény Simonffy Katalin televíziós újságíró, a MŰRE alelnöke volt.

„Tudjuk, mi a baj, tudjuk, mit kellene tenni, csak azt nem tudjuk, hogyan kell rávenni az embereket arra, hogy megtegyék, amit kell – mondta az első film után Hajdu Zoltán. Hozzátette: – (...) ez a film egyfajta útkeresés, egyfajta kommunikációs eszköz, amivel, úgy gondoljuk, az embereket talán meg lehet valamilyen módon szólítani; egy kicsit az érzelmekre is hat.”

Három parabolára épül a film: az első a gyermekkortól az öregkorig, a második a reggeltől estig, a harmadik a tavasztól őszi tartó időszak. „Nem akarunk senkit kioktatni, nem akarjuk senkinek megmondani, mit kell csinálni. Az a cél, hogy gondolatokat ébresszünk az emberekben, és különböző módon próbálkozunk” – fogalmazott Hajdu Zoltán.

„Valamennyien tanúk vagyunk, ennek a jelenségnek tanúi” – mondta Hajdu Zoltán *A klímaváltozás hatásai* című, 34 roll-upból* álló kiállítás kapcsán, melynek néhány darabját elhozták Nagyváradra. Ezek európai, afrikai, ázsiai, dél-amerikai információkat kínálnak, hiszen tévedés azt hinni, hogy a klímaváltozás tőlünk időben vagy térben távol álló történet. Kiadványaikkal is próbálják felhívni a figyelmet arra, hogy mindenki gondolkodjon el egyéni döntésein. A helyben készült táplálék megtermelése például kevesebb széndioxid-kibocsátással jár, mint egy gyorséttermi étel. Hajdu Zoltán szerint: „A víz egy fantasztikus erőforrás, a legveszeélyeztetettebb erőforrás. Korunk legnagyobb abszurditása az, hogy most palackos vizet iszunk, amelyet távolról hoznak. Valójában nem is a vizet vesszük meg. A pillepalackot vesszük meg, és a szállítást, mert az a drágább, nem a víz.”

Szó esett már a vízimolnárság s később a bemutatott életpályák kapcsán is arról, hogy tömegesen nem tudunk falura visszavonulni. A válasz sem késik: a filmek célja nyilván nem az, hogy térjen vissza a molnárság, hanem azt az üzenetet akarták közvetíteni az alkotók, hogy a vízenergiával harmóniában lehet élni. S a városban is lehet kerékpárral járni. Nyilván mindenkinek az egyéni döntése és felelőssége, hogy mit vállal, mit tesz. Szó esett arról is, hogy Luxemburgban ingyenessé vált például a tömegközlekedés, s a hol-

landiai kerékpáros példa sem maradhat el. „Az úgy kezdődött a hatvanas években, hogy mindenki autózott. Borzasztó szmog volt, de nem is a szmog volt a legnagyobb baj, hanem egy páran bicikliztek, és voltak balesetek, amikor az autók gyerekeket ütöttek el. Elindult egy mozgalom, és arra kényszerítették a kormányt, hogy a biciklis infrastruktúrát kialakítsa. És attól fogva a kerékpárutak egyre több biciklist vonzottak, ez egy öngerjesztő folyamat lett” – idézte fel Hajdu Zoltán. A második film vetítése előtt azt is hozzátette: el akarták kerülni azt a csapdát, amelybe a környezet- vagy természetvédelemmel foglalkozó filmek beleesnek: vagy túl idillinek, vagy apokaliptikusnak mutatják be a jelenlegi állapotokat.

Sikerek és kudarcok

A második film egyéni döntésekről szól ugyan, de a vidékre, falura való ilyen jellegű kiköltözés csak akkor tud hatékony maradni, ha azok, akik ezt az életformát választják, értékesíteni tudják, amit megtermelnek. „Ők nem csodabogarak, hanem a rendszer részei lehetnek, és ez egyre tudatosabb. Nyugaton egy ilyen gazda ötven-hatvan családot el tud látni, és ez az ötven-hatvan család is eltartja a gazdálkodó családot” – mondta Hajdu Zoltán. Kicsit később a közönség soraiból megjegyezte valaki, számára nehéz lenne ezt az életformát választani, azonban a gyors visszakérdésre kiderült: ő is vásárol hasonló termelőktől.

*Az angol szó jelentése felgöngyölít, felgombolyít. A roll-up olyan háttér-fal, amelynek a talprésze egyben a grafika tárolását is ellátó kazetta. Összecsukáskor egy rugó feltekeri a printet a talpba.

A vetítéseken sokszor hangzik el, hogyan is költözhetnének ki sokan falura, ez nyilván nem lehetséges, azonban nem is az a gond, hogy az emberek tódulnának falura, sokkal inkább az, hogy a városok körüli falvak üresek. „Ezek hagyományosan megtermelték az élelmet, és például rekreációs szolgáltatásokat is nyújtottak. Ezek most már eltűnőben vannak, gyakorlatilag az iparosodás oda vezet, hogy a falu is egy kicsi, gyengébben fejlett város lesz, a mezőgazdaság pedig egy ipari termelői folyamatává válik. (...) Még mindig ott a falusi élet romantikája, miközben oda jutottunk, hogy a nagyvárosokban termelt méz egészségesebb, mint a hagyományos mezőgazdasági területeken termelt. Például Párizsban, Frankfurtban, New Yorkban többféle virág van, és a nagyvárosokban nem permeteznek. Nagyon értékes és drága például a frankfurti méz vagy a párizsi méz, mert kevésbé vegyszerezett, mint a mezőgazdasági területről begyűjtött” – mesélte Hajdu Zoltán.

Egy másik, a Székelyföld fejlesztésével kapcsolatos filmet forgattak szintén Kolumbán Gáborral Énlakán, s akkor fogalmazott nagyon érdekesen a volt politikus arról, hogyan látja ő az ideális családmódellet – kapcsolódott a beszélgetésbe Katyi Antal. „Az a család, amelyben három gyermek van, akik közül az egyik gazdálkodik, segít megtermelni az élelmiszert, a másik intellektuel – tanár, orvos, mérnök –, aki a modern társadalmat képviseli, a harmadik kreatív munkát végez – művészember, zenész vagy más kreatív foglalkozást űz”, idézte fel a hallottakat, az a család egészségesen fenn tudja tartani magát, tagjai segíthetik egymást.

Széki Levente és Szűcs László

A kölcsönös segítség persze nem minden helyzetben működik, ennek apropóján idézte fel Szűcs László, hogy egy tavalyi riportút során Kolumbán Gábor elmondta: kénytelen volt felszámolni a bivalyfarmot, mert a faluközösséggel nem tudott megegyezni a legelők használatáról.

Mint elhangzott, az alkotók is követték a szereplők sorsát. Három alternatíva még működik, de Korondon is vannak gondok. „Kolumbán Gábor esetében az történt, hogy ő jól elvolt a falusiakkal, csak aztán mondták, hogy idegen, a ti bőrötökön gazdagodik meg, ne engedjétek. Az ő modellje egyébként nagyon nehezen követhető, mert ő a rendszerbe kívülről nagyon sok pénzt vitt be. Megtehetné volna, hogy földet vásárol fel, amit másnak nem enged használni, de ezt nem akarta” – tette hozzá Katyi Antal.

A másik három gazdaság jól működik, az alkotók azt is fontosnak tartják, hogy szereplőik nem „elszállt” emberek, hanem olyanok, akikkel lehet azonosulni. Hajdu Zoltán arról is szólt, hogy egy angliai városban az önellátás már annyira előrehaladott, hogy gyakorlatilag nem is használnak pénzt, hanem cserekereskedelem folyik.

Elkerülni a zsákutcákat

Szó esett a közös vízgazdálkodásról is, amely egyéni felelősség is, nemcsak közösségi, hiszen például ha valaki túl sokat locsol, a többieket fosztja meg a víztől. Kérdésünkre

Hajdu Zoltán azt is elárulta, hogy a szennyvizet is közösen kezelik, ennek megépítésére pályázatot nyertek el. Van filmjük a vízről is, gyakran például az a gond, hogy az ilyen kis rendszereket – mint amilyen az ő filmjükben is szerepel – általában felvásárolják nagyobb cégek, s a szennyvizet elszállítják tizenvalahány kilométerre. Az lenne az egészséges megoldás, hogy a kis völgyekben használják a forrásokat, működjön az ökológiai szennyvíztisztítás, és ami visszakerülhet, az kerüljön is vissza a természetbe.

Lenne erre megoldás – tette hozzá Katyi Antal. Őt több mint tíz évvel ezelőtt kereste meg egy magyarországi vállalkozó, aki egy olyan zárt rendszert akart behozni Romániába, amelynek révén az egymáshoz közel lévő falvakból a szennyvizet szivattyúkkal összegyűjtik, komposztálják, nagyon hamar kiérlelik, s miközben a keletkezett biogáz áramot termel, ami megmarad, azt vagy a saját földjeiken használják trágyaként, vagy eladják virágföldként. Volt egy teljes üzleti modell, amelyet be akartak hozni, Montenegróban és több nyugati államban már szereltek fel ilyen berendezést. Nálunk a politika szólt közbe: „Itt a polgármestereknek meg volt mondva, jön a megfelelő SAPARD-pályázat, meg volt mondva, ki kell kapja és hogyan csinálják meg. (...) Ez egy nagyon jó technológia lett volna, egy magyar találmány. Elvitték a világ más részeibe és ott működött, például disznófarm mellett simán kiérleli a káros anyagot, egy teljesen zárt rendszer.”

A vidéki életre sem egyszerű felkészülni, ismerte el Hajdu Zoltán, hiszen nem könnyű elérni azt sem, hogy egy falu,

A közönség egy része

főleg egy hagyományos falu befogadja a kívülről érkezőt. Vásárhelyi Judit szociológust idézte, aki azt mondta: miután falura költözött, majd csak akkor érezte igazán, hogy befogadták, mikor meghívták halottat mosdatni. A falusi élet kemény ugyan, de azt is meg lehet könnyíteni. „Nagyon sok olyan eszköz van, amelyet nem gépek, hanem állatok működtetnek, és ezek nagyon hatékonyak. (...) Meghívtak Toulouse-ba, az állami egyetemen tartottam előadást egy Erasmus-program keretében, és három-négy napig ott voltam az egyetemen. Láttam, az egyik nagyon progresszív programjuk az, hogy lehet három hektár alatti területeket lóval megművelni. Mert ők ezt már nem tudják. Szupermodern az egész egyetem is, és minden harmadik családnál biogáz van, amihez a rendszert az egyetem segített kiépíteni, viszont lóval nem tudnak szántani...” – mesélte Hajdu Zoltán. Arra is felhívta a figyelmet, hogy Európában kis gócpontok alakulnak ki, ahol próbálják a vidék és a város közötti harmóniát visszaállítani. Régebben a várost zárt falakkal vették körül, most pedig a várfalak a szupermarketek, amelyekben olcsóbb az ecuadori banán, mint a szomszédos faluban megtermesztett alma. „Mi itt, amikor nagyon modernnek akarunk lenni, akkor az után futunk, amire Nyugat-Európában már rájöttek, hogy nem működik: azzal leszünk elmaradottak, hogy modernnek akarunk lenni. Kérdés, hogy a fejlődés zsákutcait ki tudjuk-e kerülni” – szövegezte Hajdu Zoltán zárszava.

FRIED NOÉMI LUJZA